

A DEBRECENI ORVOSKÉPZÉS NAGY ALAKJAI
14. füzet

Dr. Péter Mózes

Thurzóbányai Elischer Gyula
(1875-1929)

A debreceni orvostudomány nagy alakjai

14. füzet

Dr. Péter Mózes

Thurzóbányai Elischer Gyula

(1875-1929)

Debreceni Orvostudományi Egyetem

1998

ISSN 1416-41-75

Kiadja: A Debreceni Orvostudományi Egyetem Rektori Hivatala

Szerkesztő, korrektor: dr. Bágyi Péter, DOTE Radiológiai Klinika

Fedélterv, tipográfia: Magulya László, DOTE Oktatásfejlesztési Központ

Nyomdai munka: Mozi-Print Kft. Debrecen

Példányszám: 500

ELŐSZÓ

Az I. Sebészeti Klinika és az Ortopédiai Klinika Röntgenlaboratóriumában járva mindenkinek feltűnt a leletező falán függő festmény, amelyről egy derűs, megnyugtató szempár nézett le ránk. Egy középkorú férfit ábrázolt magyaros bajusszal, kezében égő cigarettával. Amikor 19 évesen elektroműszerész ipari tanulóként először láttam meg a képét még nem tudtam, hogy a festményen a magyar radiológia oly kiemelkedő alakját, Elischer Gyula professzort, az első magyar röntgen tanszékvezető professzort, a felfedezései révén világhírű tudóst tisztelhetem. Nem tudtam azt sem, hogy a cigaretta parazsa egyben kifejezi Elischer professzor életének gyors fogyását, ami a röntgenológia áldozataként választott szakmájáért és a betegekért izzott és fogyott el ideje korán.

Debrecen, 1998. augusztus

Péter Mózes

TISZTELETREMÉLTÓ ŐSÖK

Az Elischer család a XIII. században települt le a Szepességben, amikor IV. Béla királyunk bányászokat hozott be Közép Németországból, Magyarországra. Ezek egy része skandináv eredetű volt.

Az Elischer név eredetileg Oelloescher volt, Olajoltó, ahogy a bányázmécseshez szükséges olajkeverék előállítóit hívták. Az olajkeverés titka féltve őrzött tudomány volt, melynek birtokosa olyan olajat tudott keverni a bányázmécsesbe, amely jól világított és kevésbé füstölt, kevés oxigént használt el a bánya levegőjéből. A magyar nyelvben gyakori e betű tette magyarosabbá a bányamester ősök családi nevét amikor azt Elischerré változtatták. A Thurzóbányai előnév pedig egy Gölnicbánya melletti kis arany- és rézbánya nevéből ered.

A Szepességről. A Szepesség lakosai évszázadok óta szabad polgárok voltak, a XVI. sz. közepén a többnyire német ajkú lakosság evangélikus hitre tért át. A szepességi magyarok a harmincéves háborúban (1618-1648) a protestáns oldalon, a szabadságharcban a magyar oldalon harcoltak. A Szepesség az első világháború végéig jó módú közösséget képviselt. Jellemző, hogy a szepességi értelmiség Magyarországon az értelmiségi rétegben messze arányszámán felül volt képviselve. Ennek a közösségnek sok fia járt a Fasori Evangélikus Gimnáziumba, mely Kosuth Lajos és több Nobel díjas magyar tudós mellett számos kitűnő embert indított útjára.

A család hazaszeretetét és szellemét mutatja, hogy Elischer Károlyt (1822-1885), Elischer Gyula professzor nagyapját aki az 1848-49 szabadságharcban a kassaiak kapitánya volt, a szabadságharc leverése után hosszú várfogságra ítélték, melynek egy részét Krakkóban töltötte le.

Elischer Károly felesége, Elischer professzor nagyanyja Nemes Kéler Antónia volt (Kéler Béla zeneszerző húga), aki királyi kamarás családhoz tartozott. A királyi kamarások az udvari rendben közvetlenül a király után következtek.

Elischer professzor feleségének családjában nemes embereket, ki-tűnő alkotókat és hazafiakat találunk. Felmenő rokonai között volt Zámbelli ezredes az isaszegi csata magyar parancsnoka. A professzor úr apósa volt Petscheker Gusztáv (1844-1890) műépítész, aki nagy hatást gyakorolt Budapest építészetére. Az Ő felesége Weninger Irma (1859-1939) ahhoz a családhoz tartozott, melynek egyik tagja Weninger Vince Deák Ferenc pénzügyi tanácsosa volt. Ő fogalmazta meg az 1867-es kiegyezési okirat pénzügyi részét, melyről azt mondják, hogy az 1000 éves történelme során ez volt az egyetlen gazdasági paktum, melynek a magyar nemzet volt a haszonélvezője.

Thurzóbányai Elischer Gyula professzorunk édesapja id. Thurzóbányai Elischer Gyula (1846-1909) orvosprofesszor volt. Az orvostudományi egyetemet Bécsben végezte. 1871-ben hisztológus, 1873 után Korányi Sándor professzornál belgyógyász, majd 1875-től nőgyógyász lett. Külföldön képezte magát. Németország, Franciaország, Anglia és Írország után tért haza. "A méh és járulékeinak lobos bántalmai" tárgykörben írt dolgozatával 1898-ban magántanárrá habilitálták. A Vö-

röskereszt majd 1893-tól a Rókus Kórház IV. sz. Szülészeti és Nőgyógyászati Osztályának vezetőjeként dolgozott.

Id. Thurzóbányai Elischer Gyulának elvülhetetlen érdemei vannak a Semmelweis Társaság megalakulásában és a Semmelweis szobor felállításában. Felesége Thrór Vilma (1847-1923). Két gyermekük született, Gyula Károly 1875. február 28-án Budapesten és Vilmos 1877-ben.

Id. Thurzóbányai Elischer Gyula professzor, aki a magyar nőgyógyászatnak vezető alakja volt korában, 1909-ben bekövetkezett halála után két jelentős örökséget hagyott maga után, fiát, a későbbi radiológus professzort az orvostudomány számára és Goethe gyűjteményét az irodalmi kutatások javára.

Mind az Elischer család, mind a professzor feleségének családja erősen hazafias érzelmű família volt. Sajatjuk volt a puritanizmus. Jellemző rájuk, hogy honoráriumot egyik Elischer professzor sem fogadott el szegény betegektől.

Mindig büszkék voltak polgári voltukra, s a thurzóbányai nemeséget magyarságuk megerősítésének tartották.

AZ ÉLETMŰ

Thurzóbányai Elischer Gyula a későbbi röntgenológus professor iskoláit Budapesten végezte, érettségi vizsgát 1893-ban a Fasori Lutheránus Gimnáziumban tett. Orvosegyetemi tanulmányokat a budapesti egyetemen folytatott. 1898-ban a Korányi Klinikán belgyógyász gyakornoka lett, majd tanársegéddé lépett elő. 1911-től, mint I. tanársegéd megbízást kap a klinikán általa szervezett röntgenlaboratórium vezetésére. A röntgenológiával a würzburgi Leibe és a hamburgi Albers Schönberg professzorok intézetében került szoros kapcsolatba. Ettől az időponttól életét a röntgenológiának, ez új tudomány fejlesztésének szentelte. 1912-ben magántanárrá habilitálják 3 kiemelkedő tudományos eredménye - a szív vizsgálata, a gyomor nyálkahártyájának relief vizsgálata és a vese vizsgálatában elért eredményei - alapján.

1916-ban meghalt Alexander Béla, s az általa vezetett budapesti Egyetemi Röntgenintézetet két részre osztották. A belső klinika telepi röntgenintézetet Kelen Béla kapta meg, a Korányi Klinikán létesült II. röntgenintézet igazgatója 1917-től Elischer Gyula lett.

Az első világháború idején Rózsahegyen, majd Nyitrán hadiorvosként röntgenlaboratóriumot vezetett. Ezen években kezdődött el első sorban Kenézy Gyula érdemei révén a Debreceni Tisza István Tudományegyetem Orvosi karának és az Egyetemi Klinikáknak a kialakulása. Ez vezette oda, hogy a debreceni orvosi kar 1921-ben Elischer Gyulát

tanszékvezetőnek hívta meg, mely meghívást elfogadva Debrecenbe költözött, ahol először az Augusta Szanatóriumban vezette az egyetemi röntgenlaboratóriumot. 1922-ben a Központi Röntgenintézet igazgatójaként nyilvános rendes egyetemi tanárrá nevezték ki. Ő volt az első magyar röntgenológus professzor.

Annak ellenére, hogy már jelentkeztek a sugárkárosodás komoly jelei, - ez időben kellett jobb kezéről ujját amputálni, röntgenrák megjelenése miatt - Elischer professzor teljes energiával vetette magát a szakmai és szerzői munkába. Pár év alatt mintaszerű röntgenológiai osztályt alakított ki diagnosztikai és terápiás részleggel, melynek nemzetközi elismerést szerzett. Nagy szerepet játszott az újonnan létesült egyetem fejlődésében. 1924-25 és 1927-28 tanévekben az orvosi kar dékánjává választották. Három évig volt az akkor alapvető szakmai szerepet betöltő Orvosegyesület elnöke.

Vasenergiával, nagy tehetséggel szervezte, művelte a röntgenológiát. Tudományos dolgozatai, részben a röntgenterápiával foglalkoztak. A röntgendiagnosztikában három nemzetközileg kimagasló eredményt ért el:

- *A szív ábrázolása azonos fázisban.* A szív méret pontos ábrázolására törekedve először az ortoröntgenográfiát alkalmazták. Keskeny sugárnyalábbal körüljárva a szívkontúrt "lerajzolták" a szívet. Következő módszert e téren a teleröntgenográfia, a 1,5-2 m-es film-fókusz távval végzett felvételkedészítés jelentette. Elischer Korányi Sándor útmutatása szerint először a beteg ujjára szerelhető készüléket szerkesztett, mely a pulzus szerint vezérelt felvétel készítését tette lehető-

vé, később az EKG vezérlést oldotta meg. Eredményeiket 1910-12 között közölték, világelsőségükre Hrabovszky hívta fel a nemzetközi irodalom figyelmét.

- *A gyomornyálkahártya vizsgálata.* Vita volt az anatómusok és a röntgenológusok között a gyomor "igazi" alakját illetően. Azt a gyanút, hogy a horogalak csak a nehéz kontrasztanyag hatására jön létre Elischer könnyű és kevés kontrasztanyag alkalmazásával igyekezett eloszlatni. Próbálkozásai során azt tapasztalta, hogy az általa alkalmazott gumiarábikummal tapadóssá tett cirkóniumoxid soha nem látott részleteket ábrázolt a gyomor nyálkahártyájáról. Az általa kidolgozott eljárást, a relief diagnosztikát a szakmai irodalom, így a később híressé vált Forssel is mindig Elischer kutatási eredményének ismerte el. Albrecht a "relief diagnosztika atyjá"-nak nevezte Elischer Gyula professzort.
- *A veseméret vizsgálatára vesetopográfiás eljárást dolgozott ki.* Mindhárom eljárásban olyan kiemelkedőt alkotott, ami a magyar radiológiának múlhatatlan büszkesége.

Elischer Gyula professzor röntgenológusként dolgozott, de mindig szoros kapcsolatban állt és diagnosztizált a klinikummal. Tanítványainak a klinikusi szemléletet adta át. A debreceni egyetemen kitűnő klinikus kollégái voltak Csiky József, Szontágh Félix, Neuber Ede, Belák Sándor, Hüttl Tivadar, Huzella Tivadar, Ormós Jenő, Verzár Frigyes, Benedek László, Loessl János, Kulin László, akikkel nagyszerű orvosi és egyetemi tevékenységet folytattak, szakmai és baráti légkört tartottak fent.

Fia ifj. Elischer Gyula - még ma is visszaemlékszik, hogyan tárgyalták Édesapja és más orvosok órákon át a kérdéses diagnózisokat vagy az alkalmazandó sugárdózis kérdését, milyen alapos szakmai vitákban alakultak ki azidőben a döntések.

Az Elischer iskola kiváló tagjai még évtizedekig meghatározó személyiségek voltak a magyar radiológiának. Közéjük tartozott Ratkóczy Nándor a budapesti orvosegyetem professzora, Markó Dezső, Hrabovszky Zoltán, Kopári József (Miskolc), Engelmayer Jenő (Kassa), Rencz Antal (Debrecen) és Jóna István.

Elischer professzor páratlan diagnosztikai érzékét, tudását a Budapesten élő kollégák a debreceni évek alatt is igényelték. Egy-egy pesti útja alkalmával kérték segítségét, konzíliuma alapján kerültek műtetre Bókay, a Verebély család több tagja.

Elischer professzor betegsége a 20-as évek végén súlyosbodott, súlyos gyomorműtéten esett át, állapota rosszabbodott. Szenvedéseivel elvonult az egyébként általa sokszor és vidámsággal látogatott baráti kör elől. Hosszú betegeskedés után 1929 december 16-án Budapesten halt meg. Temetésére a Kerepesi temetőben került sor, itt található a Magyar Radiológusok Társasága által gondozott síremléke.

Felesége gyakran mondta halála után: Szegény Gyula, bár sohasem ment volna röntgenesnek, maradt volna belgyógyász. Nevét ott találjuk

a hamburgi Szent György Kórház parkjában a röntgenológia mártírjait
megörökítő márványoszlopba vésve.

ELISCHER GYULA EGYÉNISÉGE

A hogy erről Huzella Tivadar szólt a Debreceni Orvosegyesületben 1932 december 1-én tartott megemlékezésében:

"Régebbi időben erőteljes szervezetű, délceg férfi volt, különböző sportokkal, evezéssel, lovaglással, vadászattal edzett egészséges testében, tudománnyal, zenével, művészettel táplált egészséges lélek lakozott.

Szerény volt és kedves. Soha nem akart jobbnak látszani, érdemeit eredményeit szinte leplezte, - pedig nem voltak ezek mindennapiak. Hibáit nyíltan feltárta, szinte fitogtatta. Tudományos alapossága németes volt, szellemének elevenessége, találékonysága, ötletessége franciás, az érzése, a temperamentuma, a szíve pedig szín magyar. Tréfás volt, nemes volt, büszke, vidám - mint a gascognei legények. Ahol csak megjelent, jókedv, derű, kacaj fakadt nyomában. Kék szemének jóságos tekintetéből bizakodást merítettünk. Ha igaz a mondás, hogy "az a leginkább kárbaveszett napunk, amelyen nem nevettünk", akkor sok szép napunkat köszönhetjük Elischer Gyulának"

Csodálatos volt megfigyelőképessége, emberismerete. Mélyen belelátott mindenkibe, minden rangú és rendű emberrel megtalálta a kapcsolatot, szívesen "eldiskurált" kedélyesen, bizalmasan a nép egyszerű gyermekeivel is, de méltóságát meg tudta őrizni a kellő helyen és időben. Egész legendakör alakult ki körülötte tréfáiról, amelyekben kifogyhatatlan volt. Gyermekes kedélyét, játékos kedvét nemcsak az iskola padjain en-

gedte szabadjára, a végenélküli csínytevésekben és mint ilyenek tehetséges szervezője is, korai nagy tekintélyt szerzett magának, úgyhogy szinte réme lett egyes tanárainak, akik formálisan hálaadó ünnepet ültek, amikor az Elischer fiúk befejezték az iskolát. Később is mindvégig szeretett játszani, nagy kezűgyességgel fűrt, faragott, halacskáival és más kis állataival szeretettel foglalkozott.

A régi háború előtti Pestnek jellegzetes, közkedvelt alakja volt, az aranyifjúság vezérszellemé. Olykor ugyan meggyúlt a baja a közrend éber őreivel is, de egy-egy jó tréfával rendbehozott mindent a helyszínen.

Mindenkor élmény, magas szellemi élvezet volt, ha a fehér asztalnál szólásra emelkedett. Aranyosan, csillogóan, szinte kiapadhatatlanul gyöngyözött fel az élc, az ötlet szavaiban, - mint poharában a pezsgő, melyet oly szívesen emelt ajkához. Humora egészen sajátos, isteni ajándék volt. Nemcsak szelleméből, de meleg kedélyéből és jó szívéből fakadt, emberszeretettel vegyült. Nem volt bántó, sértő, nem volt benne gúny és irónia. Távol állott tőle a rosszakarat, a megszólás szándéka. Tréfálkozása ártatlan enyelgés, évődés volt, művész volt abban, hogy mértéket tartson. Sohasem bántott vagy sértett meg senkit a tréfa kedvéért. Egyenesen kitüntető és megtisztelő volt, ha valakire "utazott". Áldott emlékezetű Szontágh Félix is állandó céltáblája volt, akit mindig könnyekig megkacagtatott, midőn teoriáját kikezdte.

Bölcs magas álláspontról nézett az élet fonákságaira és az emberi gyöngék és hiúságok mélyére. Belátott az emberekbe, egy szóval, egy hasonlattal ki tudta fejezni egy-egy ember jellegzetes lényegét. Humora hasonló volt a szivárványhoz, amely - amint mondani szokták - az ég mósolyát és könnyeit egyesíti. Éles ellentétben volt baráti meghitt körében megnyilvánuló tréfás kedvével a méltóságteljes komolyság, amellyel hi-

vatását teljesítette, vagy hivatalát ellátta. Egyes betegek csodálkoztak, amikor hallották, hogy "milyen tréfás ember a tanár úr", erről az oldaláról éveken keresztül se mutatkozott előttük. Nagy volt szívjósága, önzetlensége barátai, betegek iránt. Könnyezni láttuk mások baján, segített, ahol tudott, saját érdekeinek háttérbehelyezésével. A megértő, őszinte, ragaszkodó jó barát és az orvosi ethika magaslatán álló collega tiszta típusát személyesítette meg. Úri gondolkodás, a hagyományok tisztelete jellemezték. Igaz, jó ember volt, voltak hibái, gyöngéi bőven, de azok eredeti egyéniségében elsimultak, elenyésztek, azokkal együtt szerettük és tiszteltük őt. Kivételes, szellemes, szeretetreméltó egyénisége kinőtte volt a közönséges mértéket, neki több volt szabad mint másoknak. Kiváltságai, előjogai voltak és élt is azokkal.

Tanítványai, a "kamaszok", ahogyan ő nevezte, szerették, mint apjukat és fájdalmasan siratták. Jó volt hozzájuk, megértő, bizalomteljes. Nagy tekintélyre törekedett, nem leplezte előttük gyöngéit, közvetlen volt hozzájuk, ideáit, tudása kincseit önzetlenül szórta szét közöttük. Szeretem idézni Goethe mondását, hogy "csak attól tanulunk akit szeretünk" és Elischer Gyula tanítványai sokat tanultak mesterüktől."

Elischer professzor szakmai pályájának értékeit Huzella Tivadar a következőkben foglalja össze:

"Ha végigtekintünk Elischer Gyula tudományos műveinek hosszú sorozatán, azt látjuk, hogy szakmájának minden terén rendkívül alapos és számottevő munkásságot fejtett ki. A Röntgen-technikát, diagnostikát, therapiát egyaránt fejlesztette és a védekezést is akkor, amikor ő maga már nem védekezhett a Röntgen-sugarak káros hatása ellen, amelyek még abban az időben támadták meg szervezetét, amikor még nem is-

merték a védekezési eljárásokat, melyek ma már szinte veszélytelenné teszik az orvos számára a röntgenológiát. Minden munkájában valami eredeti, új ötlet csillan fel, de ötletessége és eredetisége legnagyobb fokát a gyomornyálkahártya felületére irányuló "reliefdiagnostika" felfedezésével érte el, amellyel a gyomorradiológiát teljesen új irányba terelte. Ez a tudományos alkotás - túlzás nélkül mondhatjuk - Elischer Gyulát a röntgenológia világszerte elismert nagyságai közé sorolja és tudományos dicsőségének fénye a debreceni orvosi facultásra és az Orvosegyesületre is hárul. Elischer nagy szerénységére vall, hogy ezen nagyjelentőségű módszeréről összefoglaló közleményeiben még csak említést sem tett, nem is fejlesztette tovább, sokáig mások sem foglalkoztak vele, amíg az utóbbi időben egymást érik a kisebb közlemények és nagyobb művek, melyek Elischer felfedezéseiből indulnak ki.

Tizenkét évvel Elischer közleménye után Forssell stockholmi röntgenológus és belgyógyász "Über die Beziehungen der Röntgenbilder des menschlichen Darmes zu seinem anatomischen Bau" 1923-ban megjelent nagy művében Elischer módszere alapján építi ki a bélrendszer Röntgen-diagnostikáját, elismeri Elischer úttörői mivoltát és hogy az ő nyomdokain haladt. Okerlung ugyancsak Elischer nyomdokain haladt tovább. Bergmann iskolájából Berg "Die Röntgenuntersuchung am Darmrelief des Verdauungskanals" (1930) című munkájában szintén hangsúlyozza Elischer eredeti felfedezéseinek érdemét. Chaoul Berlinben megjelent 200 oldalas "Die Schleimhaut des Verdauungskanals im Röntgenbild" című könyvében ugyancsak elismeri, Albrecht "Die Röntgendiagnostik des Verdauungskanals" című 1931-ben megjelent munkája igen részletesen méltatja Elischer művét és szószerint azt írja, hogy "So ist von Elischer der eigentliche Vater der Schleimhautdiagnostik".

Rendich amerikai szerző 1923-ban megjelent, ezzel a kérdéssel foglalkozó munkájában nem tett említést Elischerről, amit Albrecht fenti munkájában szóvá tett, azzal a megjegyzéssel, hogy bizonyára nem jutott tudomására Elischer felfedezése. Legújabban került a kezembe Rendichnek ez év március 1-én kelt Elischer Gyulához intézett levele - kinek elhunytáról nem volt tudomása -, amelyben kifejti, hogy régi közleményét nagy sajnálatára, nem ismerte és önként készséggel elismeri Elischer prioritását és érdemét a folyékony contrastanyag alkalmazásának felfedezése vonatkozásában.

Így a reliefdiagnostika ezen értékes, nagyjövőjű módszere, amely Elischer Gyula nevével összeforrt, különösen a gyomorrák egész korai felismerését és kóroktani megkülönböztetését teszi lehetővé, ma még felbecsülhetetlen értéket rejt magában az orvostudomány, áldást a szenvedő emberiség számára.

A módszer rohamosan terjed, újabban az angolok is behatóan foglalkoznak vele. Elischer Gyula tanítványaira hárul a kegyeletes és hazafias kötelesség, hogy az utóbbi évek szinte legnagyobb jelentőségű vívmányát a Röntgen-diagnostika terén minél kiterjedtebben alkalmazzák és külföldi szaktársaikkal vállvetve tökéletesítsék.

Elischer Gyula a röntgenológiának művelésében és gyakorlásában azt a felfogást hangsúlyozta és követte, amelyet egyik írásából idézek, hogy "minden röntgenvizsgálati eljárás sohasem használandó egyedül, hanem csakis a klinikai vizsgáló módszerekkel együttesen, nem mint azok bíráló, hanem kiegészítő módszere". Tudta jól és tapasztalta, hogy a Röntgen-sugár kétélű fegyver, amely a szakavatott kezében áldást és gyógyulást, az avatatlan és tudatlan kezekben, úgy az orvosra, mint a betegre is, halálos veszélyt jelent. Miután az általános belgyógyászat nagy kö-

rét elhagyta, egészen a röntgenológiának szentelte magát, nagy lelkesedéssel honosította meg nálunk ezt az annak idején még egészen új tudományágat és minden téren tökéletesítette, nem szűnt meg széleskörű általános és belgyógyászati tudását új szakmájával kapcsolatban továbbra is érvényesíteni. Ezen az alapon Elischer, aki kitűnő klinikus és röntgenológus volt egy személyben, hivatottan és jogosultan volt oly lelkes híve a Röntgen-vizsgálat és kezelés központosításának. A röntgenológia önállósításának és kötelező tanításának az orvosképzésben, különösen a tudatlanságból származó sok károsodás láttára, amelyet az orvosi gyakorlatban ezen, ma már nélkülözhetetlen és általánosan alkalmazott tudománnyal való visszaélés okoz.

Elischer Gyula munkái között a legnevezetesebb, amellyel nevét a röntgenológia történetében megörökítette: "A gyomor physiologiájának és pathologiájának néhány kérdéséről Röntgen-vizsgálatok alapján" (Orvosi Hetilap, 1911), németül "Über eine Methode zur Röntgenuntersuchung des Magest" (Fortschritte a.d.Gebiete d. Röntgenstrahlen, 1911, 18). című munkája. Ismeretes, hogy a gyomor helyzetét, alakját, tágasságát physikalis vizsgáló módszerekkel, különösen kopogtatással nem sikerül pontosan megállapítani. Elischer ezirányú vizsgálataiban a Korányi Sándor "küszbértékpercussio" módszerével nyert reális eredményeket orthodiagramokkal hasonlította össze, midőn a szokásos Rieder-féle, pépes ételekbe kevert különféle contrastanyagokkal, bariumsulfáttal, zyrkonium oxydatummal vagy thoriummal töltötte meg a gyomrot. Az ilyen "bismuthgyomor" azonban a contrastpép jelentékeny súlyánál és tömegénél fogva, amely a gyomorra ingert gyakorol, tágulását és elernyedését vonja maga után, nem felel meg a tényleges állapotnak. A gyomorban lévő levegő és sok más tényező is közrejátszik, amelyeket a

felfújás Stiller-féle módszerével, vagy Hesse ajánlatára csontreszelék használatával sem sikerült kiküszöbölni. Elischer előtt felmerült a probléma, hogy miként lehetne a Rieder-féle módszer előnyeit - hátrányos tényezőitől különválasztva - a gyomor Röntgen-vizsgálatában értékesíteni. ezen probléma megoldásaként fedezte fel eredeti módszerét, amellyel az üres vagy felfújott gyomor alakját és redőzetének alakulatát akként tüntette fel a Röntgen-képen, hogy a contrastanyag zyrkonoxyd kis mennyiségének gumi arabicummal készült emulsióját csövön át vitte a gyomorba, amely híg, tapadós, közömbös anyag a gyomor megterhelése nélkül a gyomorüreg reliefjének hű képét mutatja, addig soha nem látott finom részleteit könnyen felismerhetően tünteti fel és a Rieder-féle módszer hibaforrásait minimálisra csökkenti. A gyomorrelief Röntgen-vizsgálatának egészen új és eredeti Elischer-féle módszere lehetővé tette a gyomor alakjának és nagyságának természetes viszonyok közötti, a valóságnak megfelelő tanulmányozását, az élőben kisfokú, kezdődő elváltozások felismerését, a gyomorfekély és a rák kórisméjének megkülönböztetését."

ELISCHEREK ÉS A KULTÚRA, MŰVÉSZET

Elischer professzor családja mindkét oldalról kapott kulturális örökséget.

Nagyapja Elischer Károly (1822-1885) Lipcsében zenekiadást tanult. Elsőrangú zongorista volt, akit David Popper kora világhírű hegedűművésze kért, hogy legyen kísérő zongoristája.

Apja id. Thurzóbányai Elischer Gyula szülész és nőgyógyász professzor is művészi hajlamokkal telített ember volt. Az ecset és a hangszerek egyaránt engedelmeskedtek nem mindennapi tehetségének. De híressé nem ez tette.

Holbein, Dürer és Rembrandt rézmetszet gyűjteménye, amit a Szépművészeti Múzeumnak adott képletes áron, felbecsülhetetlen értéket képviselt. Ő volt az, aki 1895-ben a Magyar Tudományos Akadémiának ajándékozta nagybátyja Elischer Boldizsár által 40 évig gyűjtött, s általa tovább fejlesztett, világszerte páratlan Goethe gyűjteményt. Az anyag Heller Ágoston főkönyvtáros által készített katalógus szerint 4100 darabból áll.

1902-ben a városligeti Múcsarnokban kiállítást rendezett a nemes hivatásuk áldozatául esett orvosoknak és különösen a mindenkitől elhagyott özvegyek és árváik javára.

Prof. Dr. Elischer Gyula sok egyéb mellett szívesen csellózott a szimfónikus zenekarban. Rencz Antal tanár úrról emlegették, hogy állását a röntgen osztályon annak köszönhette, hogy hegedűszakon éveket járt a Zeneakadémiára, s a hegedűsre volt szükség a vonósnégyesben.

Elischer professzor fia szívesen emlékszik vissza a pesti utak alkalmával a mozdonyvezetőnél tett látogatásokra. "Tanár úr legyen nyugodt, pontosan ott leszünk a Keletin" mondták az előttük is nagy tekintélynek örvendő professzornak. Ők voltak a fúvósok a zenekarban.

AZ UTÓDOK

Elischer professzor fia ifj. Elischer Gyula 1918-ban született. Gyermekkorát a klinika telepen, téli játékidejét a híres alagutakban háborúsdit játszva töltötte. Sok régi egyetemi, professzor és hozzátartozója él emlékezetében. Azidőben az egyetemi tanárok baráti társaságot alkottak. 11 éves volt apja halála idején. További nevelését Vilmos nagybátyja támogatta.

A debreceni évek után a Fasori Evangélikus Gimnáziumba került, ott érettségizett 1936-ban. 1942-ben építészmérnöki diplomát szerzett. Tanúja volt Berlinben 1943-ban, amikor öreg embereket teherautóra dobáltak és deportáltak. Ez az élmény mély hatással volt rá, az Elischer nevet Thurzóbányaira váltotta, s csak 1952-ben Ausztráliában vette vissza.

Időközben a háború utolsó napjaiban egy szibériai mesterlövész vállán eltalálta, emiatt fél tüdejét elveszítette, ami new-yorki (Cornell egyetem) professzori állásának feladására kényszerítette. Nem bírta a klímát.

1945-ben nyugatra menekült. 1950 óta Ausztráliában él. 1958-ban feleségül vette Beverly Barbarát. Négy gyermekük van, Julián (1959) computer cégnél supervisor San Franciscoban, Nicole (1961) is diplomázott, egy gyermeke van, Frances (1966) belső építész, William Karl (1968) hadnagy az angol hadseregben.

Így szóródik szét a nagyvilágban egy kitűnő tehetségekből álló ősi magyar család . . .

Elischer Gy., Kentzler Gy.: *Über die baktericide Eigenschaft des Tiphusserums*. Berl. Kl. Wochenschr. 1905, 29.

Elischer Gy., Kelen B.: *A plastikus X sugaras képekről*. Orvosi Hetilap 1906. 39. sz. 902-904 o.

Elischer Gy.: *Vizsgálatok az acetonkiválasztásról diabetes mellitusnál a tüdők és a vesék által*. Orvosi Hetilap 1900.

Elischer Gy., Engel K.: *Az orthodiagraphiáról*. Orvosi Hetilap 1907. 32.sz. 571-576 o.

Elischer Gy., Engel K.: *A leukaemia, pseudoleukaemia, lymphosarkoma és mediastinalis tumor röntgenezéséről*. Magyar Orv. Arch. 1908. IX.

Elischer Gy., Engel K.: *Über Röntgenbehandlung von Blut krankheiten*. Dtsch. Arch. f. Klin. Med.

Elischer Gy., Korányi S.: *Teleröntgenographie des Herzens in beliebigen Phasen seiner Tätigkeit*. Zeitschr. f. Röntgenkunde 1910.

Elischer Gy.: *Az ép és beteg szívnek pillanatos röntgenképeiről, működésének különböző szakaszaiban*. Magyar Orv. Arch. 1911.

Elischer Gy.: *Über Moment-Röntgenbilder des gesunden und Kranken Herzens in verschiedenen Phasen seiner Tätigkeit*.

Elischer Gy.: *A gyomor physiológiájának és pathológiájának néhány kérdéséről Röntgen vizsgálatok alapján*. Orvosi Hetilap 1911.

Elischer Gy.: *Spasmusos duodenalis szűkület esete*. Orvosi Hetilap 1912.

Elischer Gy.: *A Röntgen-sugarak belorvostani alkalmazása és annak indicatiói*. Orvosképzés 1914.

Elischer Gy.: *Lövedékek lokalizálása Röntgen-sugarak segítségével* Orvosképzés 1976.

Elischer Gy.: *A vesék átvilágításának új módszere*. Orvosi Hetilap 1916.

Elischer Gy., Markó D.: *Belgyógyászati Röntgen-therápia*. Orvosképzés 1921.

Elischer Gy.: *Generalizált Pagetkór egy esete*. Korányi Sándor báró 25 éves tanári jubileumára.

FORRÁSOK

Bugyi B.: *Az első radiológus professzor: Elischer Gyula*. Orvosi Hetilap

Ifj. Elischer Gy.: *Az Elischer család származása*. Kézirat 1995.

Ifj. Elischer Gy.: *Elischer Gyula (1918-) okl. építészmérnök jegyzetei édesapjának, dr. Elischer Gyulának (1881-1929) a bibliográfiájához*. Kézirat

Fischer J.: *Biographisches Lexikon*. Urban-Schwarzenberg Verlag. 1962.

Gergely Pál: *Goethe-szoba a Magyar Tudományos Akadémia palotájában*. 1936. február 12.

Holthausen H., Meyer H., Molineus W.: *Ehrenbuch der Röntgenologen und Radiologen aller Nationen*. Urban-Schwarzenberg Verlag. 1959.

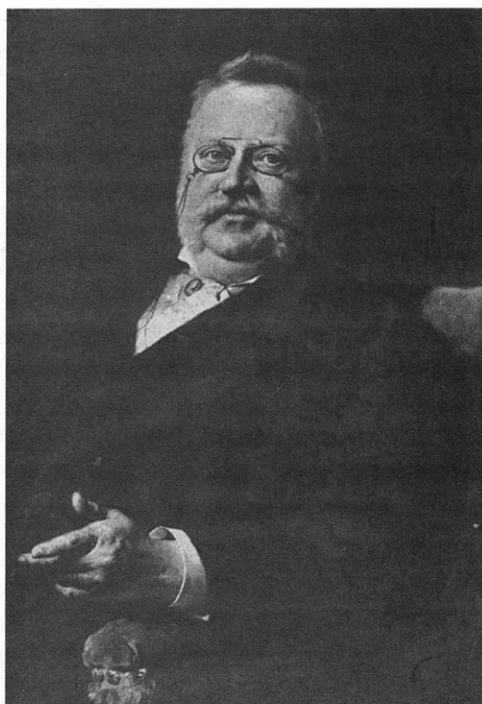
Huzella Tivadar: *Emlékbeszéd Elischer Gyuláról*. 1932. december 1. Orvosegyesület Debrecen

Ratkóczi N.: *Elischer Gyula 1875-1929*. Budapesti orvosi Újság 1929. 52. sz.

Szállási Árpád: *Id. Elischer Gyula 1946-1909*.

Szállási Árpád: *Id. Elischer Gyula élete - a műgyűjtés apológiája*. Orvosi Hetilap 1984. 125. évf. 42. sz.

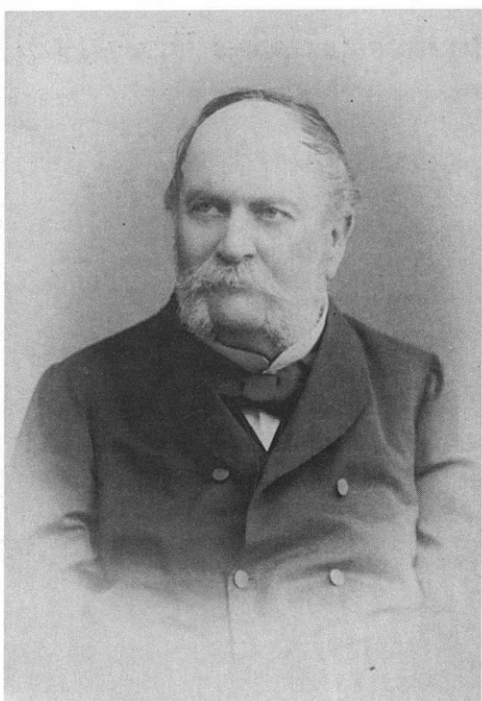
FÉNYKÉPEK

Elischer Boldizsár fényképe

Idősebb dr. Elischer Gyula Díszmagyarban

Elischer Gyula arcképe Karlovszky Bertalantól

Elischer Gyula és neje - egy esküvő alkalmával

Elischer Gyula reggeli kilovagoláson

Elischer Gyula debreceni íróasztala mögött

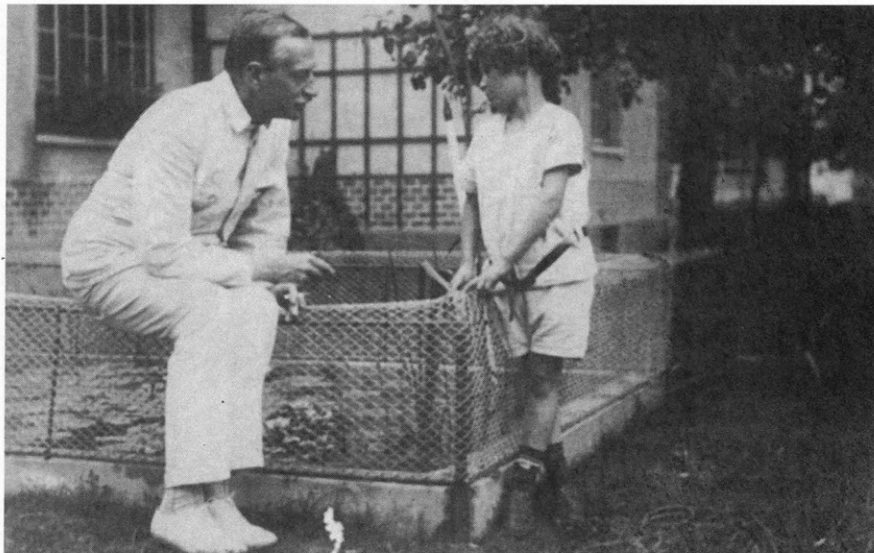
Elischer Gyula és felesége mint fiatal házasok

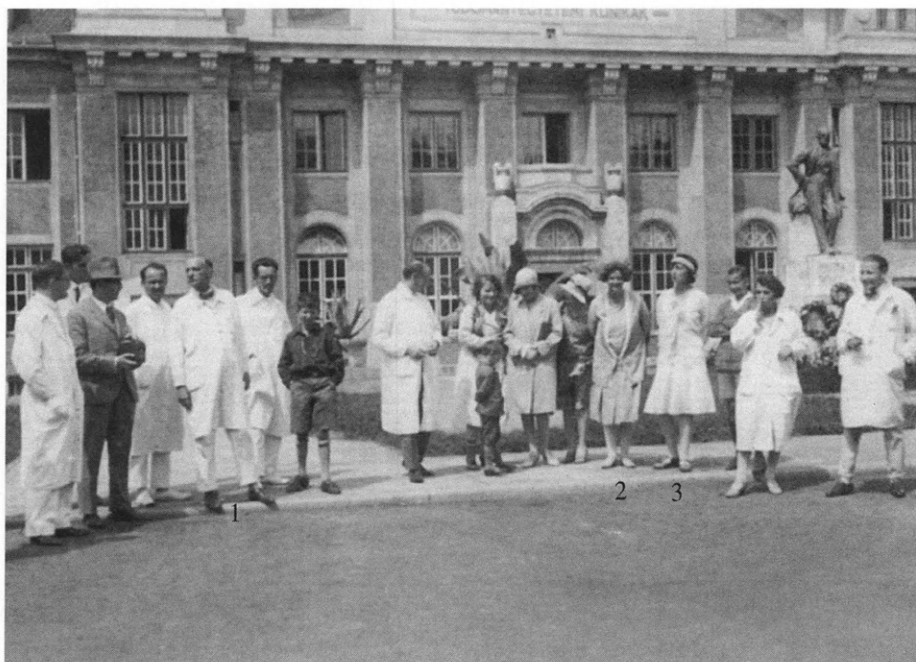
Elischer Gyula mint az orvosi kar dékánja

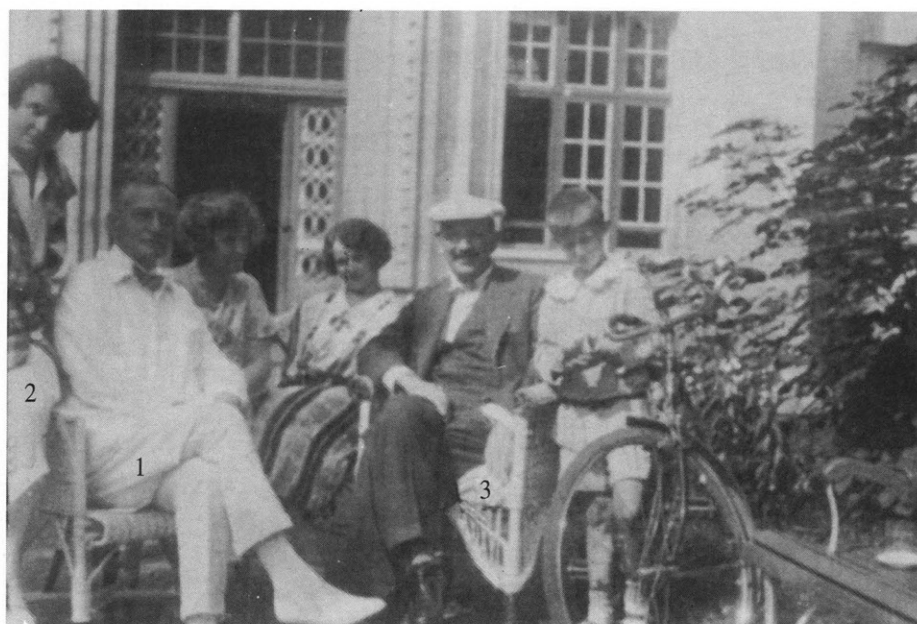
Elischer Gyuláné - egyetlen fiú gyermekükkel 1921

Elischer Gyula fiával a Krokodil medence mellett - a röntgen intézet nyugati oldalán

Várakozó csoport az egyetem Központi épülete előtt 1929 tavaszán
(Elischer Gyula ¹, Elischer Gyuláné ², Hüttl Tivadarné ³)

A belgyógyászati Klinika előtt
(Elischer Gyula ¹, Neuber Edéné ², és Neuber Ede professzor mint lábadozó beteg ³)

Benedek László professzor ¹, Elischer Gyuláné ², Lohoczky kegyelmes asszony ³
(aki Semmelweis Ignác egyetlen gyermeke volt és Hüttl Tivadar anyósa), Elischer Gyula ⁴.
Az előtérben Hüttl Kálmán és Tibi (az ikrek)

Kártyázók az egyetemi kertben Elischer Gyula ¹, Sonntágh Félix professzor ², Varzár Pötyi néni ³, Dr. Erdélyi ⁴.

***A debreceni orvospézés nagy alakjai című sorozat
eddig megjelent tagjai:***

1. Dr. Alberth Béla: Dr. Kettesy Aladár élete és munkássága
2. Dr. Kulcsár András: Dr. Fernet Béla élete és munkássága
3. Dr. Hadházy Csaba: Dr. Krompecher István 1905-1983
4. Dr. Törő Imre: Dr. Huzella Tivadar 1886-1951
5. Dr. Lampé László: Dr. Kenézy Gyula élete és munkássága 1860-1931
6. Dr. Szállási Árpád: Wespzémi István (1723- 1799) és kora
7. Dr. Szállási Árpád: Dr. Szontagh Félix (1859-1929)
és a debreceni gyermekorvoslás előzményei
8. Dr. Varga Emil: Went István -az iskolateremtő mester (1899-1963)
9. Dr. Majerszky Klára: Dr. Sántha Kálmán (1903-1956)
10. Dr. Zs. Nagy Imre: Dr. Verzár Frigyes (1886-1979)
11. Dr. Csécsei György: Dr. Hullay József (1921-1984)
12. Dr. Jeney András: Dr. Jeney Endre (1891-1970)
13. Dr. Fésüs László: Dr. Tankó Béla (1905-1974)
14. Dr. Péter Mózes: Thurzóbányai Elischer Gyula (1875-1929)

Előkészületben:

Dr. Simon Miklós: Dr. Szodoray Lajos
Dr. Szállási Árpád: Dr. Benedek László
Dr. Gomba Szabolcs: Dr. Endes Pongrác
Dr. Hernádi Ferenc: Dr. Vályi Nagy Tibor
Dr. Szállási Árpád: Dr. Bókay Zoltán
Dr. Szilágyi Tibor: Dr. Kesztyűs Lóránd

A megjelent füzetek a DOTE Rektori Hivatalában szerezhetők be.
(4012 Debrecen, Nagyerdei krt. 98. ; Fax: 52/419-807)